

J. Linders, *Ik bof dat ik een kikker ben. Leven en werk van Max Velthuijs* (Schrijversprentenboek L; Amsterdam: Leopold, 's-Gravenhage: Letterkundig museum, 2003, 232 blz., €25,-, ISBN 90 258 4180 5).

Joke Linders begint haar boek over Max Velthuijs met een levendige impressie van de literaire, beeldende en musicale socialisatie van haar hoofdpersoon in het ouderlijk gezin. Komen de twee eerste domeinen door heel het boek aan de orde, het derde domein keert pas weer terug in de fraaie apotheose, wanneer de jeugdige gitarist Max Velthuijs als bijna tachtiger met zijn tekenpen meeswingt met een jazzband in het Concertgebouw, op tournee langs de belangrijkste theaters van Nederland en tijdens het North Sea JazzFestival. Kennelijk was dat musicale talent lang op het tweede plan geraakt.

Zulke artistieke ontwikkelingen weet Joke Linders verrassend als 'the circle of live' over het voetlicht te brengen. Zo presenteert ze veel meer in deze biografie, zoals de moeizame middelbare schooltijd van Velthuijs, zijn ervaringen tijdens de Tweede Wereldoorlog, zijn zevenjarig CPN-lidmaatschap, zijn zeven maal zeven vette en zeven magere jaren met vrouwen, zijn permanente inzet voor op de massa gerichte gebruiksgrafiek, zijn rol als pionier van het prentenboek binnen en buiten Nederland en uiteraard de stapsgewijze vernieuwing van de fabel van de kikker met de Kikkerprentenboeken als onbetwist hoogtepunt. En dat alles in een prachtig uitgegeven boek en in een spetterende tentoonstelling in het Letterkundig Museum. Welke auteur zal daar niet van dromen?

Toch zijn er ook kanttekeningen te maken. Allereerst zijn er de vele anachronismen die hinderlijk vooruitlopen op wat nog aangetoond of verteld moet worden. Hoe kan dat bij zo'n ervaren biografe? Kennelijk wilde ze zich de kans niet laten ontgaan om haar vele informanten, Max Velthuijs voorop, ook naar onderlinge verbanden te vragen tussen verleden en heden. Daar is niks mis mee, maar de antwoorden waren in een chronologisch kader beter tot hun recht gekomen. Dat geldt al evenzeer voor de motto's en de illustraties uit werk van veel later datum die bij herhaling worden ingebracht op momenten waarop ze in het leven als inspiratiebronnen nog in latente staat verkeren. Zo heeft het eerste hoofdstuk over de periode 1923-1935 ((van geboorte tot middelbare handelsschool) het motto gekregen: 's Avonds lezen de grote mensen de krant en de kinderen maakten mooie tekeningen' met als hoofdstukillustratie een afbeelding uit het prentenboek *Het goedge monster* dat pas in 1976 verscheen. Aan zulke analogieën kleven drie nadelen: wie niet achter in het boek de lijst van afbeeldingen erop naslaat kan de opgemerkte overeenkomst niet naar waarde schatten. Wie dat wel doet, plaatst zich buiten het verhaal dat verteld wordt. Tenslotte verstoren de latere illustraties het beeld van de tijd dat dan opgeroepen wordt.

Dit vooruitlopen doet afbreuk aan de toch al zwakke chronologische afbakening van de hoofdstukken. Daarnaast herhalen de thematisch geordende hoofdstukken met enige regelmaat wat chronologisch al aan de orde kwam. Mede daardoor komen de 'Frauengeschichten' met hun kommer en kwel, liefdesspel en overspel akelig dicht in de buurt van de sterrenrubrieken in de populaire pers. Dat had gedistantieerder en geserreerder mogen gebeuren, zodat er ook meer ruimte was ontstaan voor het werk zelf.

Bijvoorbeeld om de persoon van Max Velthuijs ook andere alter ego's te gunnen dan kikker. Zo wees Velthuijs zelf al op de rat als een afsplitsing van hem zelf en vervult dit beest in *Kikker en de vreemdeling* ook ontegenzeggelijk de hoofdrol. Is de door Linders opgemerkte analogie met schaakspel en free jazz in deze niet veelzeggend? Wijst het wisselend soleren met simultane ondersteuning door andere musici, niet op een kikkercombo met nu eens kikker dan weer rat en soms haas of eend als solist? En wat te denken van de bewering dat kikker zichzelf pas

ontdekt na zes avonturen: 'Pas als hij verliefd is geweest, een dierbare vriend heeft verloren, bijna doodgevroren is, een vreemdeling heeft geholpen, bang is geweest én heldhaftig, komt hij erachter wie hij wil en kan zijn.' De kikker verhalen als hoofdstukken in een ontwikkelingsroman? Dat suggereert wel erg sterk dat pas met *Kikker is kikker* de schrijver tot volle wasdom is gekomen, en dat eerdere kikker verhalen slechts bescheiden aanloopjes tot dit meesterwerk zijn. Dan vind ik het plaatsen van deze verhalen in de joods-christelijke traditie van de zeven werken van barmhartigheid door de Fraters van Tilburg (naar analogie van het gelijknamige schilderij van de Meester van Alkmaar) minstens zo interessant als deze door merchandising uitgegrote ego-kikkerdrift. Kortom, over het werk van Velthuis valt meer te zeggen wat steek houdt.

Piet Mooren

M. Polak, G. van Herwijnen, ed., *Wim Polak. Amsterdamer en sociaal-democraat* (Amsterdam: Meulenhoff, 2003, 319 blz., ISBN 90 290 7241 5).

In deze bundel, een uitgave van de 'Wim Polak Stichting', wordt verslag gedaan van het leven van Wim Polak (1924-1999) in de vorm van een thematische behandeling, die de belangrijkste episodes van diens leven bestrijkt. Dit met uitzondering overigens van Polaks staatssecretariaat op binnenlandse zaken (1973-1977), wegens gebrek aan voldoende (archivalische) informatie. Het hart van de bundel wordt uitgemaakt door beschouwingen van de hand van Polak zélf, aangevuld met artikelen van intimi en bekenden die de omgeving schetsen, waarbinnen Polak als gezagsdrager maar ook als 'gewoon' mens functioneerde. De thematische verhandeling wordt voorafgegaan door een beknopt overzicht van Polaks leven van de hand van diens zoon Menno Polak. Hij typeert het milieu waaruit zijn vader voortkomt als 'solide buitenkerkelijk', al is de joodse achtergrond onmiskenbaar, zoals onder meer naar voren komt uit Polaks 'bar mitswa' in 1937. Het gezin waarin Polak opgroeit wordt omschreven als 'goed-burgerlijk', zij het dat beide ouders *Het Volk*, orgaan van de SDAP, lezen en naar alle waarschijnlijkheid op deze partij hebben gestemd.

Wim Polak zelf beschrijft op humoristische en ontroerende wijze zijn jeugd jaren in Amsterdam, met trefzekere typering van ouders en grootouders én van de buurten waar hij als kind opgroeide. Als tegenhanger van déze jeugd, geeft Salvador Bloemgarten een fraaie schets van zijn eigen jeugd jaren in de Meerhuizenstraat in de Rivierenbuurt. Kostelijke anekdotes passeren de revue, maar het artikel doet tevens op doordringende wijze verslag van de tragiek van de Tweede Wereldoorlog die de joodse bewoners van de straat op wrede wijze treft. Ook Wim Polaks familie wordt zwaar door de nazistische bezetting getroffen. Zelf overleeft hij dankzij de onderduik in het Twentse Rossum, dichtbij Oldenzaal. Polaks nichtje Leny doet, geïnterviewd door Lilian Schuit, verslag van deze onderduikperiode die, ondanks het dodelijke gevaar, toch ook een positief gevolg heeft doordat Wim Polak er zijn latere vrouw, Jo van 't Kruijs, ontmoet, die uit een actief sociaal-democratisch milieu komt. In juni 1945 worden beiden lid van de SDAP en bij oprichting in februari 1946 sluiten ze zich aan bij de PvdA.

Wanneer Polak begin april 1945 wordt bevrijd uit de onderduik, snelt hij naar Enschede, waar hij eerst een baantje vindt bij *De Waarheid* als startpunt van een langdurige journalistieke loopbaan bij *Het Vrije Volk*, orgaan van de PvdA. Hans Daudt, die er zelf ook als journalist heeft gewerkt, doet verslag van Polaks tamelijk eigengereide journalistieke bestaan, dat heeft geduurd tot 1965. Polak werkt er als economisch redacteur, iets wat mede het schrijven van economisch-politieke commentaren inhoudt. Hijzelf geeft een korte levensbeschrijving van de